

élet és a halál. Csorba ezekben a versekben bontja ki igazán az előző kötetében (*Séta és meditáció*) már exponált problémakomplexumot: mi lesz az emberiség „félelemmel bekerített reményéből”? — hiú ábránd vagy megvalósulás?

Költészete a ritmus, rend, zene hármasságából növeszti hajszálgököreit, humusza pedig maga az élet; „eleven örömkök, bajok”, „kardok és ölek”, „szövetések és árulások”. Ez a hármasság eredendő optimizmusát is jelképezi:

*Akármi lesz holnap velem,
valahányszor béke, háború:
a vége: ritmus, rend, zene.*

Ez a hármasság: a harmónia utáni vágy is egyben, igaz, kicsit mindenáron való, a törekvés útja nem mindig világos és követhető. Intellektuális költészete a világ materialista szemléletének jegyében fogant, még akkor is, ha optimizmusa nagyon ritkán táplálkozik abból a talajból, ahonnan politikusabb közéleti líránk. Csorba nem reagál közvetlenül dolgainkra és a világ folyására, de kezét folyvást az élet, a mi életünk ütőerén tartja. Költészete ezért nem „légi-es” és „elvont”, hanem ezért közéleti líra az övé. Hitvallását többször megfogalmazza: „Ha másokkal fölételem, / akkor lesz élő életem” (*Villanások*) vagy: „Csonkulni másokért az az igazi épség” (*Lámpás*). Közösségi magatartás konkrét hivatkozások nélkül? Hogyan realizálódik a kötetben? Ez a költőtípus filozófiai hajlama miatt inkább a „lét végleteinek állandó kereszttüzeiben alkot”, mint az empíria közvetlen vonzásában, nála az érzelem, a tapasztalás, a vers primer élménye mindig az értelem kontrollja alá kerül. A költő hátterben marad. Ezért azt várja el, hogy költészetét józan, racionális alapon ítéljék meg:

*Ne maradjon belőlem semmi több,
csak amit élő érdeke szerint
táplálékként őriz meg az utókor.*

(Verseim sorsa)

A költő halhatatlanságának szubjektív vágyának helyébe a versek társadalom- és életformáló szerepe kerül: a „nem a pacsirta fontos, hanem a dal” Juhász Gyula vallotta elve. Nem szándékozom most a *Testamentum* és a *Verseim sorsa* között összehasonlítást vetni, esetleg a két költő szemléleti, alkati közelségét vagy távolságát méregetni. Arra hivatkozom csupán, hogy Csorba küzdelme az elmúlás kegyetlen törvényével nem jelent pesszimizmust. Verseibe foglalt bánata, szomorúsága és lemondása az emberiség „félelemmel bekerített reményé”-nek és az élő természet rendjének versbe kínlódott megfogalmazása. Megjön itt az árnyékot árasztó versekre a napfény is (*Philémon és Baukisz*). A pillanat megragadása nem a fáradtság, inkább az erő jele (*Igénytelen Fauszt*), s a sikerrel, kudarcral elegy kísérlet az örök ellentétek feloldására (*Ellenpontok*) a költői tervek (még nem látott) rőzsakertjét sejteti.

A költői mesterség dolgában Csorba már annyi elismerést váltott ki, hogy roppant nehéz erről szólni az ismétléstől való félelem nélkül. Költői nyelve mentes a nyelvi bravúroktól, de éppen így tökéletes; nem illenek ehhez a zárt logikájú költészethez a nyelvi ugrás, az ötletként sziporkázó fordulat. A szavak zenéjét a gondolat ritmusa szabja-módosítja, expresszív kifejezései nem a gondolat üresjáratát helyettesítik. Már volt szó fentebb is a ritmus, rend, zene hármasságáról, s az imént ismét előkerült. Már-már visszatérőleg jut eszünkbe, hogy Verlaire ars poeticájában a költőtől „mindenekelőtt zenét” kér. Csorba verseit a szavak zenéje mellett, mely mindig a metrikai hangszerelés zenéje, inkább a szavak mögötti gondolatok ritmuszenéje jellemzi, az intellektus halálosan komoly játéka. Költészete a szavak mértani világa, a geometriai renddőléggel megjelölt káosz. (*Magvető Könyvkiadó 1968.*)

STENCZER FERENC

SIMON ISTVÁN: VERŐFÉNY

Simon István könyve, melybe negyedszázad lírai termését gyűjtötte össze, napjaink magyar irodalmának egyik nagy teljesítménye. Kötete a férfikor költői számvetése, mély és gazdag emberi vallomás a közösségről. Líránk ama vonulatához tartozik, mely Petőfivel és Arannyal indul, korunkban pedig Illyés képvisel. Idegen tőle a modernkedő köl-

léstet ideges enerváltsága, képzavaros zsúfoltsága, József Attila szavaival: „koholt mámor”. Nem trükkös versbűvész, nem hajhássza a mesterségbeli szenzációt. Meghatározó élménye az ember és a természet, az ember és ember kapcsolatának tiszta szépsége, a paraszti közösség embermelege és példaadó erkölcsé. Még elfáradása, zaklatottsága is

természetes. A mécsvirágról ír verset: „halványzöldre mázolt kicsi parasztbögre, nappal szirma a fedője, csillag ihat csak belőle.” A fűrés és a pacsirta hangja a zenei élménye; a fehér szőlőt, az ökörnyál és a pirosló alma látványát, a krumplivirág egyszerű szépségét szedi versbe. Nem a népélet, nem a táj monumentalitása vonzza, hanem az élet apró rezdüléseiben föltáruuló emberi teljesség. Naiv és monoton költészet lenne? Igaztalan a vád, legföljebb az hiheti, aki a természetben és a népben csak furcsa romantikát lát. A versek egyszerű hangja mily csodálatos változatoságot és gazdagságot rejt! Idillt és tragikumot, fiatalos örömet és férfibánatot, játékoságot és méltóságot, szelíd humort és az elmúlás nosztalgiaját, a világkép mozdulatlanságát és a változás izgalmát. Egy-egy költemény mint tiszta vizű alföldi kút: áttetsző kristályos mélységek tárulnak föl benne. Megtehermetti a józan értelem és a bensőséges érzések egyensúlyát.

Befelé mélyülő, érzelmekben gazdagodó költészet a Simon Istváné. Nem látomásos, inkább benyomásokból épülő-rendeződő líra. Valóságtudata empirikus, fantáziája a konkrétumhoz kapcsolódik. Józan realizmus jellemzi szemléletét: még ismeretlen világokat is emlékeihez viszonyít, élményeit nem lendíti át a csodába. Költői egyénisége póztalan és önmagát mérséklő: nem akarja megváltani a világot, hanem megérteni és kifejezni. Élményeit — mint a víz a folyóba került kavicsot — egyszerű és tiszta formákká csiszolja. Rend van verseiben, irtózik a zűrzavartól. Költeményeit igen gyakran epikus módon indítja, és reflexióit — néha poénszerűen — eseményhez, képhez fűzi. Stíluseszménye az üde frissesség, a markáns valóságosság: József Attila jelképes vallomása — „szép a forrás, fürödni abban! — az ő ars poeticaja is lehetne. Az intim műfajokat kedveli, de a formát nem cizellálja esztétafinomságúra. Lírai hajlamának, emberi-költői egyéniségének legjobban az életkép felel meg, ebben mozog legotthonosabban.

Többnyire állóképeket rajzol, hogy e mozdulatlansággal is világképe stabilitását jelezze. Első köteteiben, a *Hajnali lakodalmások*-ban és a *Pacsirtaszó*-ban képalkotását még jobbra a derűs szemlélődés, a szenzitív érdeklődés befolyásolja, későbbi köteteiben viszont az értelem harmóniateremtő ereje kerül előtérbe. A *Nem elég*, az *Almafák*, a *Szőlő* és *gesztenye* költői képeiben már jelképes értelem, gondolati tartalom sűrűsödik. A virágzó gyümölcsfák a termékeny, alkotó élet, a mélybe kapasz-

kodó gyökerek az ősökhoz, a néphez való hűség, a tenyerek közt szálló rosták az ellentmondások közt hanyóadás fölemelő vagy önkínzó jelentését hordozzák. Mint az eladó ház a változás, a történelem jelképévé: úgy nő a gondolat fényében Simon István provinciálisan induló lírája egyetemes emberi érvényűvé.

A *Verőfény* nem idilli, nem problémátlan költészet. Korunk disszonanciái benyomulnak az élmény és a mű hajszálcsövein: a közösségben idegenné váló fiú fájdalma (*Huszárok*), a történelem eszmékkel leplezett gazsága (*Buchenwaldi rapszódia*), a változás tragikumuma (*A juss*) ott munkál a versekben. Simon is, mint annyian mások, megéli a század rettenetét, őt is kínozza a célok átmeneti tisztázatlansága és a belőle fakadó emberi tragédia. „Halálos ölelésű présnek” érzi sorsát; de költészete nemcsak problémafölvető: szocialista hittel problémamegoldó is. Az értelem rendjét keresi, a közösség a támasza, hogy a viharban is helytálljon. Az értelem számára nem összezavaró kétely, hanem világot rendező szabály; nem tagadó szkepszis; hanem föloldó bizonyosság; nem kerget ellentmondásba, inkább harmóniát terem. Ars poeticaja: „En mindig a világ gyógyszerét, azt a csodás verset keresem, melytől megszeliődülne a lét.” A költészet szerepe, hogy összhangot találjon önmagunkban és környezetünkkel, hogy „emberré szorítson” bennünket. A józan okosság egyensúlyteremtése óvja meg líráját a sematizmus üres pátoaszától éppúgy, mint a dekadenciába tántorodó kétségbeeséstől.

Verseiben a közösség lélegzik. Nem elvontan azonosul a közösséggel, így szava sem válik frázissá. A közösség konkrét élménye: mint család, mint szülőföld. Törvényét akkor is vállalja, ha banalitás. Hozzá való hűsége az emlékek és érzelmek gazdagságában válik eltéphetetlen kötelekké. Sejtjeiben éli át osztályát: ez hitelesíti eszményeit a szocializmus értelmes rendjéről, a lelkek munkás békéjéről. Ez ad számára erőt, hogy kidalolja: „Nem elég, nem, nem, sohasem, amíg mindenből több lehet, s a földön, szikrázó egen valami ellen törhetek, míg a mindenség kerekén valami még nem az enyém!”

Simon István lírája egy hangkörön belül fejlődő költészet. Gyökeresen új csapásokon nem indul: pályáján hiába keresnénk látványos fordulatokat, nem hódol be múltó divatoknak. Mégsem mozdulatlan költészet: a korai bukolikus hang derűje az egészséges férfilíra felelősségtudatába ömlik, avagy évődő

humor melegségévé oldódik. (Az előbbire a *Száll a rosta*, az utóbbira a *Lány-nézőben öcsém* a legjobb példa.) Költői formakincse nem urbanizálódik, mint egyik-másik kritikusa írta róla; motívumai változatlanul ugyanazok, mint két évtizede. Viszont téma- és látóköre tágul: a család, a táj és a munka mellett megjelenik az Európát-Ázsiát átfogó utazás, a sebesség élménye. A leírást izgalmas gondolati elemzéssé modernizálja. Intellektuális mondandójú lírája akkor a legjobb, ha reflexiói a konkrét benyomásokba, képekbe kapaszkodnak. Ha nem a szemlélődésből nőnek ki, hangja elbizonytalanodik. (A *Himnusz az értelemhez* egyes részeiben.) Fokozódik költészetének belső dinamikája is: mámorosabb, szenvedélyesebb, vívódóbb lesz. E tágulás, e mozgalmasság egy-egy verskompozícióban is meg-

jelenik. A virágospadról szóló megható versét így zárja: „Ablak előtt virágospad az edénytől ezért roskad; főzőcskének a halottak paraszán a csillagoknak.” Kedvese kezén a könnyet oly kapocsnak látja, „ami kicsi hegyi forrást óceánokkal összeköthet”. A kis emberi dolgok átnőnek versében a végtelenbe.

Lírája kötetről kötetre érettebb. Újra teremti az egyszerű népi dialektikát, magába olvasztja a változó életforma idegen anyagait. Korából nem a kérés-életű aktualitások ragadják meg, hanem azok az élmények és eszmék, melyeknek történelmi távlatuk van. Halkszavú, szerény költő: de igazában biztos, szándékaiban nemes. Költői szintje állandóan emelkedik. (*Magvető Könyvkiadó* 1968.)

GREZSA FERENC

NAGY LÁSZLÓ: DARÁZSKIRÁLY

Találó cím majd három és félszáz vers fölött. Vallomás ez a cím a fordítóról, ki a termék újragyűjtésén fáradozik, úgy teremt, hogy más költészetek mézét rak-tározza el saját darázsészkeében. A világnak mások által kiszűrt és finomított lényegét teszi így magáévá: idegen nyelvek mondat szerkezeteibe zárt energiát alakít át érthető mozgássá. Páratlanul gazdag műfordítás-irodalmunk kórusába ezzel a kötettel új hang került: a költő-fordítók közül való, s nem a műfordító-költők közé.

Ezért vers ennek a fordításgyűjteménynek minden darabja, melyeknek java részét antológiákban szétszórtan őrizte eddig — könyvkiadásunk. Ezért lett ez a kötet az ünnepi könyvhét egyik nagy eseményévé: költőink egyik legnagyobbjára arcképének sejtethető hátterét tette láthatóvá. A háttér nem egyszintű. A világlíra nagy hegyvonulatai a könyvben itt-ott dombokká szelődülnek, a nagy egyéniségek mögül visszánéznek a népköltészetek tájai.

Ebből a szempontból csak sajnálni lehet, hogy Nagy László nem adott olyan gazdag népköltészeti gyűjteményt a spanyol lírát reprezentáló — s egyben a kötetet uraló — ciklusban, mint, mondjuk, az oroszban vagy a románban... A „Vízen hajó tűnt fel / láttam, anyám, de nem kell.” vagy *A barna farkas románcá*-nak sorai így is érthetővé teszik — kiegészülve a két középkori költő: Gil Vicente és Diego Sánchez de Bajadoz verseivel — azt a dáriusi gazdagságot, mely Federico Garcia Lorca bőven illusztrált költészetének sajátja.

A *Darazskirály* kiemelkedő alkotásai ezek a Lorca-fordítások. Úgy tűnik, elsősorban azért, mert költő és fordítója alkatilag rokonok: ez nemcsak a népköltészeti ihletettség tartalmi jegyeiben fejeződik ki, de az olyan első szempillantásra is evidens mutatókban mint a laza asszonáncokkal brillírozó rímelési technika, az asszociációknak és gondolatpárhuzamoknak az a népi lényegessége, mely egyszerre teszi egyszerűvé és körmönfonttá a verset. Mindkettőjük költészetét különös ragyogással vonja be a zöld szín uralkodása:

*Zöld, szeretlek, zöld, imádlak.
Zöld szél. Zöldbe borult ágak.*

dalolja Lorca magyarul

a zöld seregek, zöld éj, csupa-zöld reflexek, zöld agyvelők poétájának nyelvén.

Nagy László Lorca-fordításai a kötet egészével összevetve azért emelendők ki, mert velük a költő nem ismert lírákat egészít ki, hanem egy hatalmas hangú költészetnek adja meg az alapzengését. Nemcsak a már idézett *Alvajáró románc*-ra gondolok itt, de legalább annyira a hűtlen menyecske utánozhatatlan humorára („Combjai, mint riadt halak / szöktek tőlem eleinte, / egyik mint a hó lehűtött, / másik mint a tűz hevített... Megkedvelni mégse bírtam, / aszszony volt, de szűznek hittem, / nem mondta hogy ura is van, / mikor a folyóhoz vittem”), az Antonio el Camborio halálát sirató balladára, A Szent Eulália vértanúságát az eretnekek szűzímá-